

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.6>

РОЛЬ ШКОЛИ І ЗМІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Георгій Григоров

*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»,
кафедра природничо-математичної освіти
вул. Володимира Антоновича 70, 49000, м. Дніпро, Україна*

У статті піднімаються питання про можливість плідної спільної роботи засобів масової інформації та сучасних освітніх установ. Позначена роль засобів масової інформації у формуванні певних знань і навичок у представників молодого покоління. Проаналізовано поняття медіаосвіти як компонента системи безперервної освіти. Розкрито суперечності в питанні впровадження засобів масової інформації в навчальну практику.

Серед тенденцій, які виникли в останні роки, одне невідворотно – вимога того, що освіта повинна сприймати інші думки в засобах масової інформації, враховувати зміст і достовірність контенту, постійне поширення обсягу повідомлень, які він передає, і вчитися тому, як перетворювати засоби масової інформації, методи і технології на свою користь.

Незважаючи на зусилля, які були зроблені і з боку класичної освіти, і в області медіакультури, враховуючи різні приклади використання сучасних можливостей медіапростору, зв'язок між відомостями, які було отримано в засобах масової інформації, і навчанням, яке відбувається в школі, залишається незначним або навіть суперечливим.

Найкращий спосіб навчити дітей і підлітків адаптуватися в цьому новому багаторівневому інформаційному світі – це прищепити їм навички сприйняття універсальної мови медіапростору, можливості читати і писати на ньому. Важливо, щоб молодих людей вчили правильно використовувати засоби комунікації та засоби масової інформації.

Необхідно налагодити нові відносини між освітою і засобами масової інформації з тим, щоб розробити й оновити раціональний план дій і збалансовану взаємодоповнюваність між двома установами в освітній сфері. Ми повинні більш систематично, ніж у минулому, віддавати перевагу шляхам і засобам, органічно і гармонійно поєднувати цілі, види діяльності, виробництва і методи здійснення як освіти, так і сучасних комунікаційних технологій.

Думки і досвід, накопичені за останні роки, що відображають зусилля всього міжнародного співтовариства, дозволяють нам якщо не бачити основні напрямки синтезу засобів масової інформації та централізованої освіти, то, крайньою мірою, відзначити важливі тенденції розвитку в даній сфері, що досить життєздатні.

Ключові слова: засоби масової інформації, контент, безперервна освіта, медіаосвіта, інформаційне поле, навчальний процес, концепція освіти.

Сучасна освіта вже не є ізольованою системою закритого типу виключно на внутрішніх компонентах, на неї впливає багато процесів, які призводять до змін у суспільстві і знаннях.

Виявлення тенденцій, які входять у повсякденний контент, і рішення про те, як він може сприяти розвитку освіти, є пріоритетним завданням для планувальників і осіб, що приймають рішення, національних дослідницьких органів і тих регіональних або міжнародних організацій, для яких освіта є інституційною областю компетенції.

Розроблення довгострокових наслідків тенденцій та їх адаптація до освітньої політики і програм, безсумнівно, допомагає наблизити існуюче суспільство і сучасні знання й дозволяє шкільним навчальним програмам наздогнати розвиток знань [1; 2; 3]. Серед

тенденцій, які виникли в останні роки, одне невідворотно – вимога того, що освіта повинна сприймати інші думки в засобах масової інформації, враховувати зміст і достовірність контенту, постійне поширення обсягу повідомлень, які він передає, і вчитися тому, як перетворювати засоби масової інформації, методи і технології на свою користь.

Постійно збільшується вплив комунікації та інформації, всюдисущість їхніх засобів у повсякденному житті, останнім часом змушують людей усвідомлювати позитивні аспекти, а іноді й сумні наслідки такого стану речей як для окремих індивідів, так і для суспільства в цілому. Сучасна людина губиться в щільному павутинні повідомлень та інформації всіх видів і різноманітного походження, які вона не завжди може контролювати. Преса, радіо, телебачення, кіно, плакати тощо – це не просто засоби комунікації. Вони являють собою справжнє середовище; вони зумовлюють думку і дуже часто детермінують поведінку. Здається все більш очевидним, що системи освіти повинні бути чітко визначені перед лицем цих явищ і їхнього розвитку, який однозначно буде тривати і поглиблюватися. Яким чином освіта може використовувати, експлуатувати й освоювати незлічені повідомлення і предмети інформації, зробити їх по-справжньому освітніми і водночас виконувати свою роль, коли це необхідно, для протидії будь-якому несприятливому впливу на дітей і підлітків? Це, за загальним визнанням, складне питання, яке заслуговує на увагу зараз, і ми повинні готувати дітей до цього [4].

Звичайно, навчальні заклади вже використовують такі засоби масової інформації, як радіо, телевізійні та мультимедійні системи, причому все частіше, але проблема не в цьому [5; 6]. Проблема в тому, що в усьому світі співіснують два джерела інформації і знань для дитини й підлітку. Існує традиційна школа – книга, окремі теми якої організовані поетапно від одного класу й одного рівня до іншого. А також перед учнями виникає всюдипроникна, «паралельна школа» засобів масової інформації, чії техніки, операції, режими відображення і навіть змісту повністю відрізняються від тих, які існують у школі, які підпорядковують інтелект, емоції і моральне виховання істотному впливу, що не завжди відповідає цілям, які переслідуються освітою.

Незважаючи на зусилля, які були зроблені і з боку класичної освіти, і в області медіакультури, враховуючи різні приклади використання сучасних можливостей медіапростору, зв'язок між інформацією, отриманою в засобах масової інформації, і навчанням, даним у школі, залишається незначним або навіть суперечливим. Справа в тому, що співіснування двох інститутів навряд чи можна назвати мирним. Боротьба йде відкрито або завуальовано, оскільки ЗМІ за своїми властивостями – економічними, фінансовими та технологічними, а також ступенем їх розповсюдження і впливу – ставлять школу в оборонну позицію і дуже часто викликають її занепокоєння. Школа, зі свого боку, симулює незнання специфічної мови засобів масової інформації та демонструє очевидний факт, що знання, цінності інтелекту й чутливості, прищеплені дитині своїм учителем через усне слово, дошку і читання, є лише невеликим островом у потоці інформації та актуалізації уваги до неї, у вигляді звуків і образів, які сприймаються дитиною.

Безсумнівно, очікувати від засобів масової інформації того, щоб відмовитися від свого впливу і пристосуватися до школи, неможливо. Не можна також занадто сподіватися на здатність сім'ї пробуджувати свідомість і формувати світогляд своїх дітей. Тільки школа теоретично і практично здатна грати цю роль, вона повинна бути місцем, де потрібна для цього інформація (не плутати зі знанням) дається послідовно, оскільки школа є сховищем критичного мислення. Хіба не школа відповідає за розробку і побудову навчального процесу, оскільки немає знань, якщо інформація не структурована як концептуальне ціле, яке може бути вивчено тільки поетапно? Хіба це не школа володіє культурною легітимністю

й у всякому разі відображає свою власну значимість, коли потрібно викладати і пояснювати дітям їхні обов'язки? Одним словом, тільки школа здатна створювати концептуальні та інтерпретуючі коди, за допомогою яких інформація може бути освоєна та інтегрована. Проте школа повинна спуститися з висоти свого авторитету та відмовитися від деяких своїх привілеїв і зробити її структури, методи і концепцію навчальних програм та предметів більш гнучкими. Зіткнувшись із такою проблемою, школа повинна адаптуватися, реформувати себе і вийти у світ або ж змиритися з поданням у довгостроковій перспективі, не стати факультативним і маргінальним місцем отримання знань у підготовці до життя тих, що взяті з іншого джерела – ЗМІ і вважаються єдино вірними, є актуальними, істинними і повними.

Ніхто не заперечує необхідності вчитися читати і рахувати, але й не можна забувати про здатність критично мислити. Чому ж тоді ми повинні ігнорувати необхідність учитися спостерігати і слухати так само уважно навколишній світ? Навчання розуму повинно доповнюватися розвитком уяви. Тому найкращий спосіб навчити дітей і підлітків адаптуватися в цьому новому багаторівневому інформаційному світі – це прищепити їм навички сприйняття універсальної мови медіапростору, можливості читати й писати на ньому. Важливо, щоб молодих людей вчили правильному використанню засобів комунікації та засобів масової інформації.

Ця тенденція, ця потреба були названі «ініціацією в засобах масової інформації», або, що сміливо, «медіаосвітою». Останнє було визначено Міжнародною радою з телебачення і комунікації (ІФТС) у 1973 році в термінах, які, як і раніше, актуальні. Вивчення і використання у викладанні сучасних методів комунікації і відображення інформації вважається частиною специфічної і автономної дисципліни в педагогічній теорії і практиці. Однак до цього часу неповною мірою визначена роль засобів масової інформації як учителя або навіть допоміжного навчального закладу під час освоєння об'єктами освіти знань у конкретних областях, таких як математика, біологія та географія.

У вересні 1979 року в Парижі радою експертів, що скликані в ЮНЕСКО, було висловлено думку про те, що концепція медіаосвіти охоплює всі способи навчання, викладання на всіх рівнях (початкова, середня, вища, освіта дорослих, безперервна освіта) і в будь-яких галузях знань (історія, творчість, використання й оцінка засобами масової інформації як практичних, так і технічних мистецтв, а також місце їх соціального впливу), наслідки комунікації в засобах масової інформації, участь у формуванні або зміні способу сприйняття навколишнього світу, роль творчості й ступеню доступу до засобів масової інформації в процесі розвитку особистості.

Таким чином, проблеми очевидні. Для їх вирішення необхідно налагодити нові відносини між освітою і засобами масової інформації, з тим щоб розробити й оновити раціональний план дій і збалансовану взаємодоповнюваність між двома установами в освітній сфері. Ми повинні більш систематично, ніж у минулому, віддавати перевагу шляхам і засобам, органічно і гармонійно поєднувати цілі, види діяльності, виробництва та методи здійснення як освіти, так і сучасних комунікаційних технологій.

У цих «перемовинах» активи засобів масової інформації, крім здатності створювати величезну кількість повідомлень і різні типи культур, які вони поширюють у масовому масштабі кожен день, – їхній емоційний зміст, їхня доступність, властивість миттєво пробуджувати інтерес, задоволення, яке вони дають, і активуючий ефект, який відбивається на освіті. Однак дослідниками даного питання висловлюються протиріччя двох видів щодо впровадження ЗМІ в навчальну практику. Будь-який контент у засобах масової інформації не повинен проводитися за рахунок розколу між жителями промислово, економічно і соціально розвинутих країн і людьми, охочими отримати освіту, в країні, яка знаходиться

на стадії розвитку в області сучасних інформаційних технологій, а також соціальних свобод і прав людини. Більш того, висловлювання і дії повинні бути особливо обережними в таких країнах, оскільки імпортовані ЗМІ також є носіями цінностей і форм, які далекі від нейтральності й не завжди узгоджуються з вимогою культурної самобутності, розвитку ендогенної культури чи історичних методів передачі знань [7]. Інша суперечність стосується забезпечення матеріальною базою та методичною підтримкою вчителів не тільки під час навчання та перепідготовки для мінімізації психологічного дискомфорту, який неминує виникає в процесі екстреного оновлення знань, що відповідають сучасним вимогам до професійних навичок, а також і в процесі впровадження отриманих знань у педагогічну практику, що сьогодні вже є цілком правдоподібним, але не гарантованим фактором.

Тому є питання, що необхідно задати. Якими мають бути ролі педагогів і «комунікаторів» відповідно? Яким категоріям населення слід приділяти пріоритетну увагу медіаосвіти в рамках офіційної системи освіти і як компонента безперервної освіти? Як слід визначати зміст медіаосвіти для кожного суспільства у світлі його соціально-культурного та технологічного розвитку? Яким чином слід інтегрувати медіаосвіту в загальну освіту? На рівні викладання чи існує якась невідповідність, і якщо так, то наскільки велика невідповідність між режимами надання та засвоєння контенту, що заперечується засобами масової інформації, особливо телебаченням, і навчальним закладом? Яким чином культура та освіта повинні поєднуватися один з одним і гармонійно доповнювати один одного?

Під час розгляду питання про баланс між методами і змістом, характерними для кожного з цих двох суб'єктів освіти, стає ясно, що основною функцією системи навчання має бути скорочення обсягу розрізненої і малодостовірної інформації, поширюваної ЗМІ, оскільки це характерно для освіти – визначати пріоритети, посилатися на методи, які вчать, як вибрати те, що дійсно необхідно, простіше кажучи, «навчати вчитися». Однак для досягнення цієї мети школа була би змушена розглядати нові стратегії навчання для конкретизації та «очищення» знання, яке вже було придбано в іншому місці учнями. Це спричинило би справжню революцію в навчанні, оскільки такий навчальний процес більше не проводився б за теоретичними лініями, прокладеними відповідно до заздалегідь установлених цілей, а здійснювався на основі фактичного досвіду учнів, на жаль, не завжди правильного.

Щодо змісту, то чи слід розробляти нові, окремі навчальні плани при впровадженні конкретних навчальних програм, що стосуються засобів масової інформації, або в навчальний план повинні бути інтегровані загальні процеси, методи, що сприяють вилученню, освоєнню, обробці і систематизації доступної інформації? Чи варто розробити загальну навчальну програму, яка застосовується до всіх засобів масової інформації та незалежна від кожного з них окремо, або краще зібрати різні навчальні плани, адаптовані до кожного засобу, відповідно до конкретних цілей?

Яким би не був підхід, необхідно прийняти як мінімум дві умови, щоб ввести ЗМІ в навчальний заклад: технологічне обслуговування та відповідну підготовку вчителів (усіх або тільки деяких), щоб забезпечити їх комплексом методичної, психологічної та технічної підтримки.

Всі ці питання залишаються відкритими, і в матеріалах даної статті позначені напрями, які, на нашу думку, є актуальними й обґрунтованими та вимагають подальших досліджень. Крім того, в новій медіаосвіті єдиний правильний курс на даному етапі – утримуватися від категоричних і однозначних заяв.

Вибираючи тему цієї статті і збираючи допоміжну літературу, ми не претендували на те, щоб установлювати стандарти або охоплювати всю область проблеми, складність, недавню появу, численні втручання і можливі наслідки, які підкреслили тут. Якщо судити

про перспективи, здається, що думки та досвід, накопичені за останні роки, і відображають зусилля всього міжнародного співтовариства, дозволяють нам якщо не бачити основні напрями синтезу засобів масової інформації та централізованої освіти, то, в крайньому випадку, відзначити важливі тенденції розвитку в даній сфері, що досить життєздатні.

Рішення про розширення й оновлення освіти має бути розглянуто з безлічі різних боків, з точки зору представників різних структурних компонентів системи безперервної освіти і професійного розвитку: адміністраторами і планувальниками в національних департаментах, керівниками програм і методів, інспекторами та тренерами викладачів і організаторів заходів, директорами інноваційних інститутів, керівниками педагогічних дослідницьких груп, виробниками навчальних матеріалів, а також особами та установами, які відповідають за програми освітньої співпраці. Ми вважаємо, що ця тема також повинна становити інтерес для фахівців в області комунікаційних і медіасистем на всіх рівнях, соціологів і, звичайно ж, батьків.

Загалом, це буде цікаво всім тим, хто не залежно від свого віку, професії та соціального статусу усвідомлює, що освіта – це не просто навчання, тим, хто має намір максимально широко поглянути на те, що думають і роблять в області засобів масової інформації для освіти в сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Навчальна програма «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників) / К.М. Левківський та ін. Київ : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Академія української преси, 2011. 97 с.
2. Онкович Г.В. Медіаосвіта як навчальна дисципліна (Медиаобразование как учебная дисциплина). *Вища освіта України*. 2010. Дод. 4. Т. 23. С. 483–493.
3. Череповська Н.І. Візуальна медіакультура учнів ЗОШ. Спецкурс для учнів. Київ, 2010. 155 с.
4. Донец (Каруна) І.А. Методология обучения медиаобразованию в вузах и средних учебных заведениях. *Новые информационные технологии. Разработка и аспекты применения*. Таганрог : Изд-во Таганрог. радиотех. ун-та, 2001. С. 134–135.
5. Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог : Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
6. Баженова Л.М. Медиаобразование младших школьников. *Искусство и образование*. 2001. № 4. С. 65–67.
7. Селевко Г.К., Селевко А.Г. Социальное воспитание средствами массовой информации и коммуникации. *Школьные технологии*. 2002. № 3. С. 109–120.

ROLE OF THE SCHOOL AND MEDIA ROLE IN THE MODERN EDUCATIONAL PROGRAMME

Heorhii Hryhorov

*Dnipro Academy of Continuing Education of Dnipropetrovsk Regional Council,
Department of Natural and Mathematical Education
str. Vladimir Antonovich St. 70, 49000, Dnipro, Ukraine*

This article raises questions about the possibility of fruitful joint work of the media and modern educational institutions. The role of mass media in the formation of certain knowledge and skills of the younger generation is indicated. The concept of media education as a component of the system

of continuing education is analyzed. Contradictions in the introduction of mass media in educational practice are revealed.

Among the trends that have emerged in recent years, one thing is inevitable – the requirement that education should accept other opinions in the media, take into account the content and authenticity of content, the constant spread of messages, and learn how to transform the media, methods and technologies in their favor.

Despite the efforts made by both classical education and media culture, given the various examples of the use of modern media space, the link between the information obtained in the media and the learning that takes place at school remains insignificant, or even contradictory.

The best way to teach children and adolescents to adapt to this new multi-level information world is to instill in them the skills of perceiving the universal language of the media space, the ability to read and write in it. It is important that young people are taught how to use the media and the media properly.

New relationships need to be established between education and the media in order to develop and update a sound action plan and a balanced complementarity between the two institutions in the field of education. We must more systematically than in the past, prefer ways and means, organically and harmoniously combine goals, activities, production and methods of implementation of both education and modern communication technologies.

Thoughts and experience gained in recent years, reflecting the efforts of the entire international community, allow us, if not to see the main directions of synthesis of media and centralized education, then, at least, to note important trends in this area – promising in its viability.

Key words: mass media, content, continuing education, media education, information field, educational process, concept of education.